

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:**

1. Akbarova Sayyora Shukhratovna, TSEU, doctorant, ORGANIZATION OF THE PROCESS OF INDEPENDENT WORK OF STUDENTS IN THE CREDIT-MODULAR SYSTEM OF EDUCATION.(65-68)
2. Atamanyuk, V. V. To you, a first-year student: recommendations, tips, training programs / V. V. Atamanyuk, R. S. Gurevich, L. L.(25-32)
3. Mirzayeva Zulkhumor, Navoi Innovations University, Navoi, Uzbekistan, Students Independent Work in Credit Module System(1121-1123)
4. Aminov, I. B., & Khodzhaieva, D. F. (2017). Современные технологии для эффективной организации самостоятельной работы студентов, Modern technologies for effective organization of students' independent work. Молодой Ученый, 3(137), 523–524. <https://moluch.ru/archive/137/38507/>,
5. Garieev, A. A., Shykhova, O. F., & Shykhov, Yu. A. (2018). Организация самостоятельной работы студентов на основе учебных блогов [Organization of students' independent work on the basis of educational blogs]. Образование и Наука, 20(3), 117–139. <https://doi.org/10.17853/1994-5639-2018-3-117-139>
6. Aripova Nasiba Atkhamovna, Karshiev Azamat Rachmanovich, PROBLEMS OF ORGANIZATION OF STUDENTS' INDEPENDENT WORK IN THE CREDIT-MODULE SYSTEM, SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL(291-294)

RUS TILIDAGI IBORALARNI O‘ZBEK TILIGA TARJIMA QILISHDA YUZAGA KELADIGAN XATOLIKLAR

Botirova Ruxshonaxon Akmaljon qizi

*Andijon Davlat chet tillari instituti, Roman – german va slavyan tillari
fakulteti tarjima nazariyasi va amaliyoti yo‘nalishi 1- bosqich talabasi*

Annotatsiya: Maqolada ruscha frazeologik birliklarning o‘zbek tiliga tarjimasida uchraydigan xatoliklar va ularning sabablari tahlil qilingan. Asosiy e’tibor iboralarning madaniy va uslubiy jihatlarini saqlagan holda adekvat tarjima qilishga qaratilgan. So‘zma-so‘z tarjima xatoliklarga olib kelishi mumkinligi ko‘rsatilib, ekvivalent topishning ahamiyati ta’kidlangan.

Kalit so‘zlar: ekvivalent, konnotatsiya, adekvatlik, frazeologik birlik, so‘zma – so‘z tarjima.

Аннотация: В статье проанализированы ошибки, возникающие при переводе русских фразеологических единиц на узбекский язык, а также причины этих ошибок. Основное внимание уделяется адекватному переводу с сохранением культурных и стилистических

особенностей идиом. Показано, что дословный перевод может привести к искажению смысла, подчёркивается важность подбора эквивалента.

Ключевые слова: эквивалент, коннотация, адекватность, фразеологическая единица, дословный перевод.

Abstract: The article analyzes common mistakes and their causes in translating Russian phraseological units into Uzbek. The main focus is on achieving an adequate translation that preserves the cultural and stylistic features of idioms. It is shown that literal translation may lead to semantic errors, and the importance of finding proper equivalents is emphasized.

Keywords: equivalent, connotation, adequacy, phraseological unit, literal translation.

Tarjima jarayonida tilning leksik va frazeologik birliklarini boshqa tilga o'tkazishda ekvivalentlik va adekvatlik muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, frazeologizmlar — ya'ni iboralarni — so'zma-so'z tarjima qilish maqsadga muvofiq bo'lmaydi, chunki ularning ma'nosi ko'pincha madaniy va ma'naviy tus bilan boyitilgan bo'ladi. Konnotatsiya — iboraning yuzaki ma'nodan tashqari anglatgan ma'naviy yoki madaniy jihatidir — tarjimada yo'qotilishi xatoliklarga olib keladi. Shu bois, ruscha iboralarni o'zbek tiliga tarjima qilishda ekvivalentni topish va iborani adekvat, ya'ni ma'nosini va uslubini saqlab qolgan holda yetkazish dolzarb masala hisoblanadi.

Tarjimashunos olim V. N. Komissarov tarjimini shunday ta'riflaydi: «Tarjima — bu tilda mavjud bo'lmagan ma'nolarni boshqa tilga moslashtirish san'atidir»⁷¹. Bu ta'rif tarjimaning faqat so'zlarni ko'chirish emas, balki ma'noni, madaniy kontekstni va ifoda uslubini ham ko'zda tutishini ko'rsatadi. Aynan shu sababli frazeologik birliklarni tarjima qilishda so'zma-so'z yondashuv ko'pincha xatoliklarga olib keladi.

Rus tilidagi iboralar ko'pincha o'ziga xos madaniy jihatlariga ega bo'lib, ularni o'zbek tiliga tarjima qilishda nafaqat lug'aviy ma'no, balki kontekst va uslubiy jihatlar ham hisobga olinishi lozim. Bunday yondashuv tarjimaning adekvatligini ta'minlaydi va tarjimaning o'quvchiga aniq va to'g'ri ma'no yetkazishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, ushbu maqola ruscha iboralarni o'zbek tiliga tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan asosiy xatoliklar, ularning sabablari va oldini olish usullarini o'rganishga bag'ishlangan.

Maqolani yozish jarayonida rus tilidan o'zbek tiliga qilingan tarjimalar tahlil qilindi. Buning uchun turli yozma manbalar, jumladan, badiiy asarlar, maqolalar va tarjima nazariyasiga oid kitoblar o'rganildi. Ushbu matnlarda uchraydigan iboralar tanlab olinib, ularning o'zbek tiliga qanday tarjima qilingani ko'rib chiqildi. Har bir ibora misol tariqasida tahlil qilindi va tarjima jarayonida yo'lga qo'yilgan xatoliklar aniqlandi.

Rus tilidan o'zbek tiliga frazeologik birliklarni tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolarning asosiy sababi iboralarning madaniy va uslubiy xususiyatlarini to'liq

⁷¹ Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. пособие. — Москва: Высшая школа, 2003. — С. 25.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

anglamaslikdir. Soʻzma-soʻz tarjima qilish koʻpincha iboraning asl maʼnosini buzadi va oʻquvchida ibora maʼnosini notoʻgʻri tushunib olish yoki umuman tushunmaslik kabi muammolarni yuzaga chiqaradi. Masalan, rus tilidagi «выходить из себя» iborasi soʻzma-soʻz “oʻzidan chiqib ketmoq” deb berilsa, bu oʻzbek tilida toʻgʻri va aniq maʼno ifodalamaydi. Aslida bu ibora “gʻazablanib ketmoq” yoki “jahlini bosa olmaslik” maʼnosini anglatadi. Oʻzbek tilida esa bu holat “koʻzi qonga toʻlmoq” yoki “Gʻazabdan oʻzini yoʻqotmoq” kabi iboralar bilan yaxshiroq yetkaziladi.

Tarjimada bunday noaniqliklarni oldini olish uchun frazeologik ekvivalentlarni topish muhim. Tarjimon V. Telia oʻz tadqiqotlarida shunday yozadi: “Badiiy asarlardagi iboralar tarjimasi – bu nafaqat til oʻzgartirish, balki madaniyatlararo dialogdir. Har bir ibora oʻzining tarixiy va madaniy qatlamlariga ega, shuning uchun tarjimon uning butun mazmunini ochib berishga majburdir”⁷². Yuqoridagi fikrdan koʻrinib turibdiki, frazeologik birliklar tarjimonning badiiy matnni tarjima qilishdagi masʼuliyatini yanada kuchaytiradi, chunki har bir ibora oʻquvchida muayyan tasvir va his-tuygʻu uygʻotish vazifasini bajaradi.

Badiiy matnlarda frazeologik birliklar koʻpincha muallifning uslubi va asarning atmosferasini yaratishda katta rol oʻynaydi. Shuning uchun ularni toʻgʻri tarjima qilish oʻquvchiga asar taʼsirini yetkazish uchun zarurdir. Tarjimashunos olim E. A. Nida taʼkidlaganidek: “Badiiy tarjima — bu nafaqat soʻzlarning maʼnosini, balki muallifning ruhini, uslubini ham koʻchirib olish sanʼatidir”⁷³.

Masalan, Dostoyevskiyning “Jinoyat va jazo” romanidagi «как в воду канул» iborasi baʼzan “goʻyoki suvga tushib ketdi” deb tarjima qilingan. Bu esa iboraning asl maʼnosi — “butunlay goʻyib boʻldi, izsiz yoʻqoldi” — ni toʻliq anglatmaydi. Oʻzbek tilida esa bu maʼnoni “yer yorilib kirib ketgandek”, “yer yutib yuborgandek” iboralari orqali ifodalash ham uslubiy, ham leksik jihatdan maqsadga muvofiq boʻladi.

Badiiy asarlarda iboralar koʻpincha metaforik maʼnoda boʻladi va ularning maʼnosi kontekstga bogʻliq. Shu sababli, tarjimon iborani faqat lugʻaviy maʼnosiga tayanmasdan, butun kontekstni hisobga olib, mos ekvivalentni izlashga harakat qilishi kerak. Bu haqida rus olimi L. Barkhudarov quyidagicha fikr bildiradi: “Frazeologik birliklarning tarjimasi har doim ham aniq ekvivalent topish bilan oʻlchanmaydi. Asosiysi, iboraning badiiy maʼnosi va uning kontekstdagi taʼsirini saqlab qolishdir”⁷⁴. Masalan, “пускать пыль в глаза” iborasi soʻzma-soʻz “koʻziga chang solmoq” deb berilsa, bu oʻzbek tilida mantiqsiz boʻladi. Bu ibora aslida “aldamoq, oʻzi haqida boshqalarda yolgʻon taassurot qoldirmoq” maʼnosini bildiradi. Oʻzbek tilida bunday maʼnoni “qulogʻiga lagʻmon osmoq” yoki “koʻzini shamgʻalat qilmoq” kabi frazeologik birliklar yordamida ifodalash mumkin.

⁷² Телия В.А. Теория и практика перевода художественной литературы. — Москва: Наука, 2010. — С. 87.

⁷³ Nida, E.A. Toward a Science of Translating. — Leiden: Brill, 1964. — P. 130.

⁷⁴ Бархударов Л.С. Теория перевода. — Москва: Высшая школа, 2005. — С. 95.

“BEHBUDIY IZDOSHLARI” ILMIY VA IJODIY ISHLAR TANLOVI

Shuningdek, tarjima jarayonida frazeologik birliklarning madaniy kontekstini hisobga olish juda muhim. Chunki ibora faqat soʻzlarning yigʻindisi emas, balki xalqning tarixiy tajribasi, urf-odatlar bilan bogʻliq boʻlgan madaniy koddir. Tarjimonning vazifasi — bu madaniy kodni oʻzbek tilida ifoda etishdir⁷⁵.

Xulosa qilib aytganda, badiiy asarlardagi frazeologik birliklarni tarjima qilishda yuzaga keladigan asosiy muammo — iboraning faqat lugʻaviy maʼnosiga yopishib qolish va uning madaniy, uslubiy xususiyatlarini yetarlicha anglamaslikdir. Tarjimon esa har doim iboraning obrazli maʼnosini chuqur tushunib, oʻzbek tilida mazmunan va usluban mos keladigan ekvivalentni izlashga harakat qilishi lozim.

Frazeologik birliklar — bu har qanday tilda xalqning tafakkuri, hayotiy tajribasi, hissiyoti va madaniyatini ifodalovchi muhim vositalardan biridir. Tarjima jarayonida aynan shunday iboralarni toʻgʻri va aniq yetkazish tarjimonning eng muhim vazifalaridan biri boʻlib qoladi. Ushbu maqolada koʻplab ruscha iboralar tahlil qilinib, ularning oʻzbek tiliga tarjimasida uchraydigan xatolar, ayniqsa soʻzma-soʻz tarjima qilish oqibatida yuzaga keladigan muammolar yoritildi.

Koʻrinib turibdiki, iboralarni tarjima qilishda asosiy qiyinchilik — bu ularning koʻchma maʼnosi, madaniy yuklamasi va uslubiy ohangini toʻliq anglay bilmaslikdir. Masalan, “выходить из себя”, “пускать пыль в глаза”, “как в воду канул” kabi iboralar oʻzbek tiliga toʻgʻri tarjima qilinmasa, oʻquvchi ularning asl maʼnosini tushunmaydi. Shuning uchun frazeologizmlarni tarjima qilishda ularning ekvivalentini topish va tarjimoni adekvat tarzda berish eng toʻgʻri yondashuv sanaladi.

Tarjimashunos olim E. A. Nida shunday deydi: “Badiiy tarjima — bu nafaqat soʻzlarning maʼnosini, balki muallifning ruhini, uslubini ham koʻchirib olish sanʼatidir”. Oʻzbek tarjimashunos olimlaridan M. Juraev fikricha esa: “Tarjimon faqat tilni emas, balki ikki madaniyat oʻrtasidagi oraliqni toʻldiruvchi vositachidir⁷⁶”.

Demak, tarjimada iboraning zamiridagi madaniy maʼno, emotsional tus, xalqona ruh toʻliq yetkazilishi lozim. Bunday yondashuv, bir tomondan, oʻquvchiga matnni tushunarli va tabiiy qilishga yordam beradi, ikkinchi tomondan, tarjimonning til va madaniyat oʻrtasidagi koʻprik boʻlish vazifasini bajaradi.

Shu asosda aytish mumkinki, tarjimada iboralarga beparvolik bilan yondashish, ularni soʻzma-soʻz tarjima qilish yoʻli bilan cheklanib qolish katta xatolarga olib keladi. Har bir frazeologik birlik alohida yondashuv, izlanish va kontekstual tahlilni talab qiladi. Tarjimon esa har doim oʻquvchi uchun tushunarli, madaniy jihatdan mos va ifodali matn yaratishga intilishi kerak.

⁷⁵ Ройзензон Л.З. Семантика фразеологизмов. — Москва: Наука и жизнь, 1997. — С. 76

⁷⁶ Juraev M. Tarjimonlik sanʼati va masʼuliyati. — Toshkent: Oʻzbekiston, 2017. — B. 112.

1. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб. пособие. — Москва: Высшая школа, 2003.
2. Телия В.А. Теория и практика перевода художественной литературы. — Москва: Наука, 2010.
3. Nida E. A. Toward a Science of Translating. — Leiden: Brill, 1964.
4. Бархударов Л.С. Теория перевода. — Москва: Высшая школа, 2005.
5. Ройзензон Л.З. Семантика фразеологизмов. — Москва: Наука и жизнь, 1997.
6. Juraev M. Tarjimonlik san’ati va mas’uliyati. — Toshkent: O‘zbekiston, 2017.

«ИКТИСОДИЙ АСОСЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ».

Кадирова Нилуфар Ганиджановна

Андижон шаҳар «Varsovia biznes va amaliy fanlar» Университети

«Мактабни бошқариш ва бошланғич таълим йуналиши»

IP 11-22 гуруҳ 3-курс талабаси

“Иктисодиёт асослари» фанидан тайёрлаган.

Аннотация: Мазкур мақолада «Иктисодий асосларини амалга ошириш» тушунчаларига таърифлар ва уларнинг тахлили келтирилган, шунингдек, иктисодиётнинг барқарор ривожланиши ва иктисодий узилишни таъминлашда минтака салоҳиятининг аҳамияти, унинг асосий сузлар ёритилиб, иктисодий салоҳиятнинг туркумланиши ҳамда ундан фойдаланиш имкониятларини стратегик бошқариш йуналишлари берилган ва иктисодий – ижтимоий муаммоларни ҳал этиш, инсон ҳуқуқларини ривожлантириш ҳамда атроф муҳит хавфсизлигини таъминлаш билан бевосита боғлиқ.

Калит сузлар: иктисодий асосларини амалга ошириш, иктисодий узиш, иктисодий салоҳият, иктисодий ривожланиш.

Режа: 1. Иктисодий, ижтимоий ҳуқуқлари.

2. Иктисодиёт тармоқларини бошқариш ва бозор принциплари.

Кириш: Мамлакатимизда иктисодий асосларини амалга ошириш жараёнида ҳудудларда мавжуд салоҳиятдан самарали фойдаланиш ҳисобига мамлакат иктисодий узилишни таъминлашга кенг эътибор қаратилмоқда. Бутун инсоният тарихида иктисодиётга кизиқиши, унинг қандай суз эканлигини тушуниб етишга катта эътибор қаратилган. Инсон ҳаётида ҳақиқатдан ҳам «иктисод» сузи қуп учрайди, айрим ҳолларда эса аввал иктисод, кейин сиёсат тушунчаси ишлатилади. Инсоннинг иктисодий саъй-